

Nationella kompetensteamet mot
hedersrelaterat våld och förtryck

Barnafrid
Linköpings universitet

Remissvar avseende handbok för barnahusen

Länsstyrelsen Östergötland välkomnar framtagandet av en handbok för barnahus rörande hedersrelaterat våld och förtryck, och anser att handboken täcker in många relevanta delar i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnåktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning. De synpunkter vi lämnar rör framför allt konkreta skrivningar och råd.

Inledningsvis framförs några generella kommentarer kring handboken, varefter synpunkterna följer rubriksättningen i handboken.

Generella synpunkter

För att förtydliga målgruppen för handboken och dess olika delar, ser Länsstyrelsen gärna att det som beskrivs i inledningens första stycke ytterligare utvecklas och lyfts fram. Vi menar att handboken också inledningsvis bör betona vikten och behovet av kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck hos barnahusen, exempelvis mot bakgrund av de brister som noteras i Barnafrids egen utvärdering av barnahus¹.

Länsstyrelsen rekommenderar att genomgående i handboken använda begreppet *hedersrelaterat våld och förtryck* istället för heder, hederskultur med mera. Vidare att vara konsekvent vid användning av begrepp såsom funktionsnedsättning/funktionsvariation, könsstymning/omskärelse, s.k. uppfostringsresor/uppfostringsresor. Det kan även finnas anledning att se över så att begreppen barn/ungdomar/unga/flickan och dylikt används på ett stringent sätt.

Länsstyrelsen noterar att handboken återkommande refererar till materialet *Våld i hederns namn*, och vill därför påtala att detta för närvarande är under revidering.

Vad är heder?

Länsstyrelsen menar att beskrivningen av hedersrelaterat våld och förtryck kan bli tydligare om man istället för "gruppen" använder begrepp som exempelvis familjen, släkten och kollektivet. Vidare ser vi att kopplingen till arrangerade äktenskap behöver förtydligas.

I samband med listan rörande utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att vara tydlig med att det som presenteras bara är exempel, att allas utsatthet inte ser likadan ut och att den också kan förändras över tid (till exempel behöver det inte vara så att man är tvungen att alltid gå direkt hem efter skolan). I samma lista nämns att tvingas lämna sin familj, vilket snarast är en konsekvens av våldet och förtrycket.

¹ Barnafrid, *Slutrapport utvärdering av barnahus*, Linköpings universitet 2019, se t.ex. sid. 5.

Könsstymning

Länsstyrelsen noterar att uppskattningen av antal könsstympade kvinnor och flickor är flera år gammal och idag högst troligt är i underkant, vilket även konstateras längre fram i handboken. Det kan även tilläggas att Socialstyrelsen vid samma tillfälle uppskattade att 19 000 flickor var i riskzonen för att bli könsstympade.

Länsstyrelsen är tveksam till om informationen i avsnittet *Varför genomförs ingreppet?* är till hjälp för den yrkesverksamma och vad syftet med informationen i så fall är. Vi menar att det är viktigare att betona det som sedan följer kring risker, konsekvenser med mera.

När det gäller att lista tecken vill Länsstyrelsen påtala vikten av att betona att det inte alltid finns tydliga tecken, och att listan i sig inte är uttömmande. Avseende råd vid samtal med flickan är det framförallt viktigt att vara öppen och ställa raka frågor, även om ämnet kan uppfattas vara tabubelagt. Vidare kan sjätte punkten i listan förtydligas med att det gäller när det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att flickan lider men (26 kap 1§ OSL).

Avslutningsvis, i samband med informationen kring könsstymningspasset är det viktigt att framhålla att det bör användas i samband med andra insatser till föräldrar, och inte i sig ses som en tillräcklig åtgärd.

Vilka drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck?

Även vid uppräknigen av olika typer av sanktioner och bestraffningar menar Länsstyrelsen att det är viktigt att förtydliga att det som presenteras är några exempel, och att det finns andra exempel som inte nämns.

Särskild utsatthet

Som exempel på sårbarhetsfaktorer skulle Länsstyrelsen föredra formuleringen *saknar kunskap om istället för okunnighet om*.

Länsstyrelsen menar att inte heller punktlistan om det som måste tas hänsyn till är fullständig och att det bör framgå. Ytterligare punkter skulle exempelvis kunna röra rädsla för hot och repressalier, ekonomiska och känslomässiga band till förövarna, normalisering av våldet och internalisering av hedersnormer. Vad gäller punkten ”Den som lämnar sin familj kan bli mycket isolerad” finner Länsstyrelsen att det inte är självklart hur den yrkesverksamma ska använda och ta hänsyn till den informationen. Det bör framgå att det utifrån denna punkt framförallt är viktigt att vidta insatser för att kompensera för detta.

Särskilda aspekter/utmaningar

När det gäller frågor att ställa vid misstanke om hedersförtryck, anser Länsstyrelsen att det är viktigt att framhålla att det är just exempel och att man måste ställa följdfrågor. Länsstyrelsen föreslår även att frågan om att ljuga om aktiviteter, kläder och umgänge placeras högre upp i listan, exempelvis efter de inledande två frågorna. Vidare är det viktigt att undvika ord som är svåra för barnet att förstå, till exempel *somatiska besvär* eller *umgänge*. Det kan även vara svårt för barnet att svara på en fråga som ”Tänker du på dina val utifrån termer av vår kultur kräver” och är kanske snarare något som den yrkesverksamma behöver vara uppmärksam på i samtal med barnet.

Länsstyrelsen förordar dessutom att ovan nämnda lista ska föregås av tips på vad den yrkesverksamma behöver tänka på inför mötet och kring bemötande av barnet, exempelvis

vikten av att skapa trygghet, lyssna, informera, stötta samt tala *till* barnet (inte över huvudet) och på ett sätt som barnet förstår.

Hur mår barnen?

Länsstyrelsen menar att det i faktarutan bör anges att riskbedömningen behöver revideras kontinuerligt.

PTSD

Länsstyrelsen anser att rubriken med fördel kan ändras till *Trauma*.

Uppbrottsprocessen

I detta avsnitt hänvisas till Länsstyrelsens vägledning *Våga göra skillnad*, där begreppet uppbrottsprocess används. I vägledningen sätts dock de svårigheter som nämns kring uppbrottsprocessen, i relation till behovet av skydd, stöd och rehabilitering. För att förtydliga på vilket sätt denna information är relevant för den yrkesverksamma som läser Barnafrids handbok, föreslår Länsstyrelsen ett annat rubrikval (som lyfter våldet och barnens livssituation) samt kompletterande information kring det våld och förtryck som många barn utsätts för och som föranleder att de inte kan vara kvar i familjen. Här kan med fördel Allmänna Barnhusets rapport "Det är mitt liv!" (2018) refereras.

Länsstyrelsen tror dessutom att det kan finnas anledning att närmare förklara vad som avses med *utifrånstyrda* respektive *inifrånstyrda värderingar*. Det kan även med fördel betonas att uppbrottet från familjen kan förorsaka såväl skam som skuld hos barnet.

Vad säger lagen?

Länsstyrelsen vill påtala att det även finns andra förslag till lagändringar i utredningen *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* som kan vara relevanta att nämna, såsom införande av ett utreseförbud och ändrad passreglering.

Socialtjänst

Länsstyrelsen ser gärna att avsnittet riktat till socialtjänst tillförs information kring barns rätt till offentligt biträde vid en eventuell LVU-process, och möjligheten att lämna önskemål om att personen ifråga exempelvis ska ha särskild kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck. Vår erfarenhet är att socialtjänsten ofta är försiktig när det gäller att bistå barnet kring önskemål om eller byte av offentligt biträde. Därför är det viktigt att framhålla att handläggaren kan prata med barnet kring det offentliga biträdet och kan agera för att få till ett byte, även om det är domstolen som i slutändan fattar avgörandet. Vidare framgår av förarbeten till Lagen om särskild företrädare för barn att det kan vara lämpligt att samma person är företrädare i såväl LVU-process som i ett eventuellt brottmål².

Förhandsbedömning

Länsstyrelsen menar att inledningen på avsnittet bör omformuleras så att det är tydligt att en utredning utan dröjsmål ska inledas när ett barn misstänks ha blivit utsatt för våld, och att en skyddsbedömning alltid ska göras inom 24 timmar.

² Proposition 1998/99:133, s. 34

Under *Förhandsbedömning* behöver även betonas att det inte bara är viktigt att göra en riskbedömning innan kontakt med föräldrarna tas, utan även att nödvändiga skyddsåtgärder ska vidtas.

Vidare kring punktlistan från materialet *Våld i hederns namn* (vilket, som nämns ovan, är under revidering), vill Länsstyrelsen betona vikten av att inte lägga på barnet att välja mellan olika handlingsalternativ. Det är naturligtvis viktigt att lyssna på barnet, involvera barnet och hålla barnet informerat, men det är den yrkesverksamma som bedömer vilka åtgärder som måste vidtas för att skydda barnet.

Utredning

Länsstyrelsen föreslår att handboken även när det gäller umgängesbegränsning hänvisar till lagparagraf (LVU 14§).

Förändringsarbete i familjer

Länsstyrelsen anser att det redan i den inledande texten i detta avsnitt bör betonas att utgångspunkten inte enbart ska vara barnets situation, behov och önskemål utan också risken för fortsatt utsatthet för förtryck och våld.

I den tredje strecksatsen är det viktigt att påpeka att även om det är det utsatta barnets egen vilja kan det vara olämplig ur skyddssynpunkt, på samma sätt som man ibland exempelvis behöver göra en placering mot barnets vilja – för att skydda barnet.

Riskbedömning

Länsstyrelsen menar att det inte är helt tydligt vad den inledande formuleringen om att det kan kännas svårt att göra en riskbedömning grundar sig på och varför det är viktigt att framhålla.

Vid placering

Länsstyrelsen finner att flera av punkterna i checklistan kan behöva omformuleras eller sättas in i ett sammanhang för att förtydliga att det inte kan läggas på barnet att avgöra vem de kan ha kontakt med via telefon och brev, eller om en placering ska fortlöpa eller inte. Det är den yrkesverksamma som måste göra denna bedömning utifrån barnets bästa, hot- och riskbedömning och så vidare, även om hänsyn naturligtvis också ska tas till barnets egen vilja (utifrån ålder och mognad). Sedan bör givetvis även ingå att under placering ge insatser för att utveckla barnets eget säkerhets- och skyddstänk, och det är viktigt att förklara för barnet varför det kan vara olämpligt att ha kontakt med vissa personer.

Rättsväsende

Med anledning av att det har visat sig att barn inte alltid förordnas en särskild företrädare och att detta har betydande inverkan på lagföringen³, anser Länsstyrelsen att vikten av särskild företrädare/målsägandebiträde behöver framhållas än tydligare.

I detta avsnitt kan även finnas anledning att ge ytterligare information om att Polisen i september har infört en hedersmarkering i Durtvå och vad det innebär, som bakgrund till den punkt om detta som återfinns i *Tipslista inför samråd och barnförhör*.

³ SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet, sid. 113–114.

Samordnare

Tipslista inför samråd och barnförhör

Länsstyrelsen instämmer i vikten av att tidigt i utredningen få fram motivet till eventuella brottsliga gärningar, men anser att det kan vara värt att betona vikten av att uppmärksamma och anmäla brottsliga gärningar även om ett hedersmotiv inte är uppenbart. Brottsliga gärningar av de senare slaget får inte heller de förbises.

Avslutningsvis

För att informera personal inom barnahus om att ytterligare stöd finns att få i ärenden, ser Länsstyrelsen gärna att Barnafrid i handboken upplyser om den nationella stödtelefonen för yrkesverksamma och hur och när man kan nå den (www.hedersförtryck.se/kompetensteamet/nationella-stodtelefonen/). På www.hedersförtryck.se finns även bland annat yrkesanpassad information samt statistik kring samtalen till stödtelefonen (www.hedersförtryck.se/kompetensteamet/nationella-stodtelefonen/lagesbeskrivning/).

Ärendets beredning

I den slutliga handläggningen av detta ärende har, utöver beslutande, följande deltagit: Sakkunniga Negin Amirekhtiar, Bayan Nasih och Pantea Tavakoli, Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Sten Olsson
Enhetschef

Matilda Eriksson
Sakkunnig hedersrelaterat våld och förtryck

Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.